

Els arxius de la ciutat de Ginebra enfront dels riscos i les catàstrofes: un nou enfocament

Didier Grange

Arxiver de la ciutat de Ginebra

1. Context

1.1 Catàstrofes sense fronteres

Una generació rere l'altra, els arxivers s'enfronten al desafiament de transmetre la memòria col·lectiva que s'ha anat acumulant lentament al llarg del temps, però, a vegades, només calen uns minuts perquè dècades i fins i tot segles d'esforços quedin reduïts al no-res.

En aquests darrers anys, moltes institucions que conservaven arxius han patit danys importants a causa d'alguna catàstrofe.¹ A tall d'exemple, citarem:

- ▶ les inundacions que van afectar Alemanya i l'Europa central i oriental (2002);
- ▶ el tsunami que va arrasar diversos països del sud-est asiàtic(2004);²
- ▶ l'huracà Katrina, el pas del qual va provocar danys considerables a una bona part dels Estats Units, Mèxic i Cuba (2005);³
- ▶ les inundacions que van afectar l'edifici històric de la National Archives and Records Administration (NARA) a Washington (2006).⁴

A més a més, a aquestes catàstrofes naturals cal afegir-hi les catàstrofes que són conseqüència de l'acció de l'home. Les negligències, els actes malintencionats, els errors humans i les guerres provoquen danys o destrueixen molts documents arreu del món.⁵

1.2 Estem preparats?

No hi ha cap institució que estigui totalment protegida dels incidents o les catàstrofes, per la qual cosa és prioritari tant aplicar mesures pre-

ventives com elaborar procediments d'intervenció en cas de catàstrofe, tasques que són responsabilitat de tots els professionals. Es tracta d'identificar els riscos, prendre precaucions i preparar una reacció adequada per enfrontar-se als problemes. Tanmateix, malgrat que tothom està d'acord amb aquestes idees, encara són poques les institucions que disposen de mètodes i eines adequats. A tall d'exemple, segons un estudi dut a terme als Estats Units l'any 2005, només una tercera part de les institucions que conserven arxius disposa d'un pla d'emergència.⁶ Tenint en compte que, als Estats Units, les catàstrofes són molt habituals, aquest resultat és d'allò més decebedor, si bé no tenim cap dubte que, en cas que es fes un estudi semblant a Europa, el percentatge d'institucions amb un pla d'emergència seria encara més baix.

1.3 Iniciatives a la ciutat de Ginebra

Els arxius de la ciutat de Ginebra van començar a reflexionar sobre la gestió dels riscos i les catàstrofes l'any 1997⁷ i, com passa en moltes institucions de patrimoni, en un primer moment els esforços es van centrar en l'elaboració d'un pla d'emergència. Aquesta fase es va acabar l'any 1999.

Des de llavors, la nostra manera d'enfrontar-nos als riscos i les catàstrofes ha experimentat una evolució considerable. El Pla d'emergència de què disposàvem a finals del anys 90 avui ens sembla antiquat i no correspon amb les necessitats actuals de la nostra institució. Per això hem decidit passar del Pla d'emergència "tradicional" a un enfocament més global del fenomen. Aquesta evolució ens ha dut a elaborar tres plans diferents però complementaris: el Pla de prevenció, el Pla d'emergència i el Pla de restabliment.

En el moment de redactar aquest document, la tasca iniciada l'any passat encara no s'ha completat,⁸ però, tot i així, creiem que el camí que hem recorregut fins ara és prou interessant com per compartir la nostra experiència. Així doncs, aquest article no és una presentació definitiva del que hem fet, sinó una mena de reflexió sobre la marxa.

2. El Pla d'emergència de la ciutat de Ginebra (1997-2006)

2.1 Ginebra i el Palau Eynard a prova d'incendis

Ginebra acull un patrimoni molt important que, malauradament, en diverses ocasions ha estat víctima de catàstrofes, sobretot incendis fortuits o intencionats. A tall d'exemple, esmentarem els incendis que van

afectar el Gran Teatre (1951), l'Edifici Electoral (1964), el Victoria Hall (1984), el Palau Wilson (1987) i la Biblioteca Municipal de Pâquis (1997).

El Palau Eynard, que en una ala acull els arxius de la ciutat de Ginebra, tampoc no s'ha salvat d'aquest tipus de catàstrofes, i ha patit tres incendis en els darrers 20 anys.⁹ Per sort, els arxius mai no s'han vist afectats pels incendis, ja que es trobaven fora de l'abast del foc i el fum.

2.2 El primer Pla d'emergència (1997-1999)

Quan, l'any 1997, vam començar a redactar el Pla d'emergència, no teníem cap mena d'experiència en aquest àmbit, ni tampoc no podíem basar-nos en l'experiència dels nostres col·legues ginebrins, ja que cap d'ells no havia dut mai a terme un projecte semblant. En aquella època, encara eren molt poques les institucions de patrimoni suïsses que disposaven d'un pla d'emergència.

Aquestes circumstàncies van fer que, a l'hora d'esbossar el nostre document, agaféssim com a referència bàsica la bibliografia professional disponible. També vam tenir en compte els consells del servei de bombers del nostre municipi, que van fer la seva aportació als diversos esborranys del nostre document.

El primer Pla d'emergència que vam fer estava format per nou capítols i diversos annexos. Tots els capítols llevat del primer –dedicat a les instruccions que calia seguir en cas que es calés foc o hi hagués una fuga d'aigua– se centraven en la prevenció i la intervenció en cas de catàstrofe i, un cop controlada la catàstrofe, en el restabliment de la situació.

Com que una de les nostres preocupacions inicials era disposar d'un document que fos fàcil d'utilitzar sobre el terreny en cas de crisi, aquest pla d'emergència només tenia 27 pàgines (sense els plànols).

El Pla es va repartir als membres del personal dels arxius i a totes les persones que era previsible que haguessin de participar en una intervenció a la nostra seu, és a dir, els bombers, el cap de servei dels edificis i el secretari general.¹⁰ Des de l'any 1999, el text inicial es va anar actualitzant periòdicament, però la veritat és que la versió inicial ha variat ben poc, atès que ningú no ha demanat mai que es fes cap modificació.

3. Un nou enfocament

3.1 Crítiques

Amb el temps, ens hem tornat més i més crítics amb el nostre Pla d'emergència. Com que es va elaborar a finals dels anys 80, té diversos punts febles i ja no respon a les nostres necessitats actuals. Vegem-ne algunes mancances:

- ▶ Pel que fa al contingut, considerem que barreja els gèneres, els objectius i els públics. A més a més, hi ha tanta informació sobre les mesures que cal prendre per limitar els riscos com sobre la resposta que cal donar en cas de catàstrofe o el que cal fer per restablir la situació, un cop la crisi ha passat el seu punt àlgid.
- ▶ Tot i que el document estableix les responsabilitats dels diversos actors en cas de catàstrofe, no preveu cap conducta jeràrquic, per la qual cosa en el seu estat actual és impossible que serveixi de base per a una operació eficaç sobre el terreny. En cas d'intervenció, l'organització, la rapidesa i el rigor són vitals. Cal distingir les fases d'intervenció i delimitar clarament els rols.
- ▶ Cal revisar o completar unes quantes recomanacions que apareixen al Pla. Manca molta informació sobre diverses qüestions, especialment pel que fa a la fase de restabliment.
- ▶ Finalment, tant l'estructura com els aspectes gràfics del document dificulten la cerca d'informació.

3.2 Una nova distribució

Més enllà de les crítiques i del mateix contingut del Pla d'emergència, hem decidit revisar sobretot el nostre enfocament del fenomen global.

Considerem que no n'hi ha prou amb un pla d'emergència. La nostra idea bàsica és classificar la informació i repartir-la en plans diferents seguint el cicle de vida de les catàstrofes (vegeu la figura 1). Per tant, cal crear un pla per a cada fase del cicle.

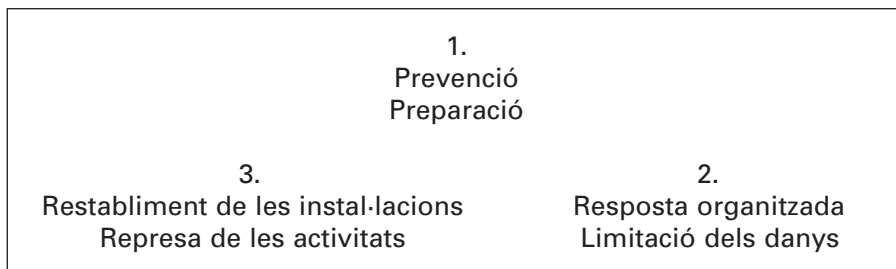

Figura 1: el cicle de vida de les catàstrofes

En el nostre enfocament, hem escollit agrupar la prevenció i la preparació en una sola fase.¹¹ Així doncs, proposem l'elaboració de tres plans que explicarem al llarg d'aquest article:

- ▶ El Pla de prevenció
- ▶ El Pla d'emergència
- ▶ El Pla de restabliment

La distribució de la informació en aquestes tres fases és vital. El Pla de prevenció se centra en els riscos i les mesures de precaució que es poden prendre. Cal parar una atenció especial a aquesta fase, atès que, com més limitats siguin els riscos, més possibilitats tindrem de no haver de fer servir el Pla d'emergència.

En cas que, tot i les mesures preventives que s'hagin pres, sorgeixi algun problema de més o menys importància, cal activar el Pla d'emergència. Aquest pla està concebut per gestionar el període de crisi que, en general, es fixa en 48 o 72 hores des del moment en què s'ha donat l'alerta.

Un cop acabat el Pla d'emergència, es passa al Pla de restabliment, el qual intenta donar una resposta a les nombroses qüestions que cal gestionar després d'una catàstrofe un cop desapareguda l'emergència. Les accions previstes en aquest pla es poden allargar mesos i, fins i tot, anys, per la qual cosa les institucions han d'estar en disposició de poder fer un seguiment del procés a llarg termini.

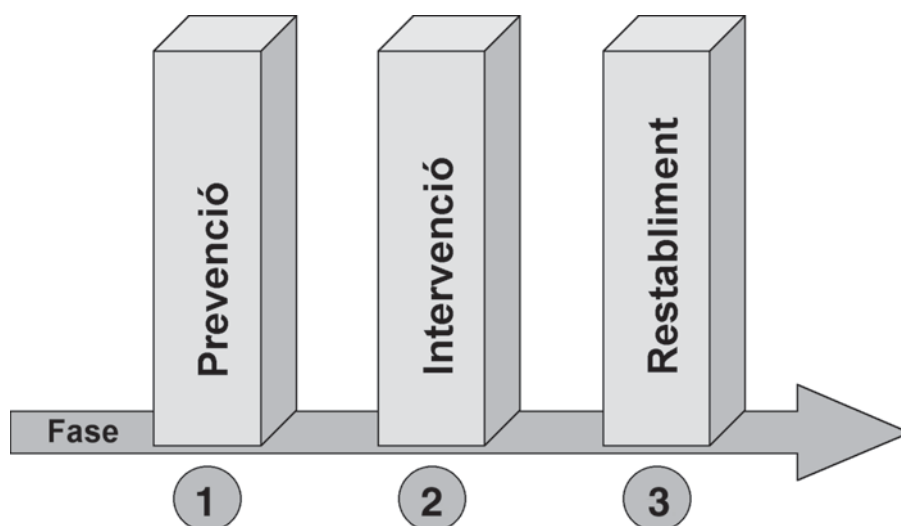

Figura 2: els tres plans

3.3 Fonts d'informació

Per a l'elaboració i la redacció dels tres plans, hem col·laborat intensament amb diversos socis tant del municipi com de fora del municipi. Ens hem posat en contacte amb el servei de bombers, el Servei d'Assistència i Protecció de la Població (SAPP),¹² l'enginyer de seguretat de la ciutat, el cap de servei dels edificis municipals i diversos voluntaris. Tots ells ens han donat consells que sovint han estat molt útils.

En 10 anys, la bibliografia dedicada a la prevenció i la gestió de catàstrofes s'ha multiplicat, la qual cosa també ens ha estat de gran ajut. Cada cop hi ha més obres dedicades a aquest àmbit i les qüestions que tracten són cada cop més diverses. Tot i així, cal reconèixer que aquest tipus de bibliografia encara està poc desenvolupat fora de l'àmbit anglosaxó i, sobretot, nord-americà.¹³ Només cal consultar el Portal Internacional d'Arxivística Francòfona (PIAF),¹⁴ el Centre d'Informació Documental d'Arxius (CIDA)¹⁵ o la bibliografia dedicada a la conservació en països tropicals¹⁶ per confirmar-ho.¹⁷ Cal esmerçar esforços per traduir textos bàsics a partir de l'anglès i per crear una bibliografia especialitzada en altres llengües.

Finalment, ens hem posat en contacte amb companys que tenen una certa experiència en l'àmbit de la prevenció i la gestió de catàstrofes. Tot i que, avui dia, els professionals són més conscients que abans de la necessitat de disposar d'un pla d'emergència, i que cada cop s'organitzen més activitats de formació i conferències sobre aquest tema, el nombre d'institucions que ha començat a identificar de manera sistemàtica els riscos i a elaborar documents encara es molt escàs. Per tant, la nostra investigació ha tingut uns resultats moderats.

4. El Pla de prevenció¹⁸

4.1 De què es tracta?

El primer document que vam elaborar s'anomena Pla de prevenció, i la seva funció és ajudar-nos a gestionar els riscos als quals està exposada la institució.

En l'àmbit de la prevenció, tot sovint les consignes només són de tipus oral i no segueixen regles clares, per la qual cosa la rutina no triga a imposar-se i l'atenció necessària desapareix.

Hem establert les mesures que cal prendre per prevenir els riscos als quals està exposada la nostra institució i, en cas que sigui possible, reduir-los o fins i tot eliminar-los. A més a més, hem definit les responsabilitats que hi ha en l'àmbit de la precaució i hem decidit qui fa què, en quin moment i amb quins mitjans ho fa.

El Pla de prevenció l'ha d'elaborar, mantenir al dia i compartir el conjunt de col·laboradors d'una institució, perquè, tot i que les responsabilitats directes corresponen a la direcció del servei i als especialistes, la prevenció és un assumpte que ens afecta a tots. Per això, cada persona ha d'estar sensibilitzada pel que fa a aquest aspecte fonamental de la vida de les institucions i avisar en cas que detecti algun problema o anomalia.

No cal que el Pla de prevenció sigui llarg i detallat. El nombre de pàgines del document pot variar segons la mida de la institució i el context en què es mou.

4.2 La noció de risc

El Pla de prevenció està molt relacionat amb la noció de risc. Si consultem el *Petit Larousse* (1997), trobem que el risc és un perill o un inconvenient més o menys probable al qual estem exposats.¹⁹ Per la seva banda, el *Diccionario de la Real Academia Española* el defineix com la “contingencia o proximidad de un daño”.²⁰ Tant els edificis que acullen arxius com els documents en si estan exposats a molts riscos, dels quals s’han publicat moltes llistes en obres especialitzades o bé en llocs web.²¹

• Guerra	• Esllavissaments
• Terrorisme	• Accidents aeris
• Vandalisme	• Ensorrament d’un immoble
• Incendis	• Mala conservació
• Inundacions	• Talls de la corrent
• Terratrèmols	• Robatoris
• Tornados	• Repatriacions
• Tsunamis	• Negligències

Figura 3: Llista de riscos (segons ASHLEY-SMITH, Jonathan, *Risk Assessment for Object Conservation*, 1999, p.26)

Per avaluar els riscos, el primer que cal fer és el següent:

- Inspeccionar l’edifici i els voltants
- Observar com treballen els col·laboradors
- Identificar els riscos existents i els riscos potencials
- Analitzar els riscos
- Establir les prioritats de prevenció i reducció de riscos
- Avaluar les diverses opcions i els costos de cada opció
- Recomanar estratègies de prevenció i reducció de riscos
- Aconseguir que s’aprovin aquestes estratègies
- Actuar

Vam començar establint els riscos als quals la nostra institució es pot enfrontar. En aquesta fase, vam decidir treballar amb Andrea Giovannini, un especialista en prevenció, mesures d’emergència i restauració de documents.²² Li vam sol·licitar que estudiés les dades que havíem recollit (dades termohigromètriques, plànols, etc.), que examínés les nostres instal·lacions, que redactés un informe i que fes les propostes pertinents.

4.3 Resultats

L'estudi dut a terme per Andrea Giovannini va posar de manifest els riscos més importants que corren, avui dia, les nostres instal·lacions al Palau Eynard. Són quatre:

- ▶ *Seguretat*: no estan separades de la resta de l'edifici. Hi poden accedir persones no autoritzades.
- ▶ *Inundacions o fuites d'aigua*: la llosa del revestiment superior dels arxius està feta malbé en diversos punts, com també passa amb algunes juntures. L'aigua s'infiltra fàcilment i pot provocar danys a les instal·lacions.
- ▶ *Excessiva humitat que pot provocar danys importants*: el sistema de ventilació i humidificació instal·lat al local de conservació té més de 20 anys i ja no funciona bé. La humitat relativa sol pujar i assolix un nivell inacceptable.
- ▶ *Comportament inadequat respecte a la seguretat i la conservació dels documents*: les persones que treballen a la nostra institució en règim de contracte temporal reben una formació insuficient en matèria de seguretat i conservació dels documents, per la qual cosa a vegades cometen errors.

Pel que fa a la resta, l'expert no ha detectat riscos potencialment importants. Encara que sembli una paradoxa, tot i que el Palau Eynard ha estat víctima de tres incendis durant els darrers 20 anys, segons l'expert la part de l'edifici que ocupem té un risc d'incendi més aviat baix.

4.5 Elaboració del Pla de prevenció

Un cop fet l'informe, vam dividir les mesures aconsellades per l'expert en dos grups i les vam completar amb les nostres observacions.

El primer grup comprèn el conjunt de mesures relacionades amb les infraestructures. A tall d'exemple, hem sol·licitat la instal·lació d'un nou sistema de seguretat a les portes de les instal·lacions que ocupa el nostre servei, la substitució de la màquina que ventila i humidifica el local de conservació i la realització d'obres a la teulada plana situada sobre aquest local.²³ Per aconseguir el finançament per a les obres ens cal el suport de les autoritats corresponents.

El segon grup inclou els controls que s'han de dur a terme a les nostres instal·lacions. Aquest conjunt de controls constitueix el Pla de prevenció. A tall d'exemple, cal comprovar l'estat de les canalitzacions que passen a prop de les nostres instal·lacions, el funcionament del sistema d'alarma d'entrada a les instal·lacions i incendis, l'estanquitat de la llosa del revestiment superior del magatzem d'arxius i, finalment, la substitu-

ció periòdica del filtre de partícules de l'aparell de ventilació del nostre local de conservació.²⁴ Aquestes mesures són fàcils d'aplicar i no exigeixen mitjans financers especials.

Les accions llistades al Pla de prevenció es distribueixen al llarg del temps: poden ser diàries, setmanals, mensuals o previstes per a la seva realització diversos cops l'any. També vam establert qui es la persona responsable de cada acció i el seu substitut, la freqüència amb què ha de fer la tasca i, en cas que fos possible, la data en què l'ha de fer. A més a més, vam crear una taula que permet fer el seguiment de les tasques i que inclou una columna per indicar si la tasca s'ha dut a terme i fer observacions, en cas que sigui necessari. L'arxiver municipal és el responsable de fer el seguiment del conjunt de les operacions i intervenir si escau.

El nostre Pla de prevenció és simple i concís i intenta evitar les descripcions i explicacions massa llargues. Si volíem que el document fos útil, calia optar per ser sintètics. De tota manera, no hi ha cap model universal, o sigui que cada institució ha d'avaluar què és el que li convé més tenint en compte la seva organització i el seu funcionament.

El nostre Pla de prevenció es divideix en dos blocs. En el primer, trobem informació sobre els següents temes:

- ▶ Context
- ▶ Objectius
- ▶ Distribució de responsabilitats
- ▶ Organització
- ▶ Actualització del Pla
- ▶ Distribució del Pla

En el segon bloc hi ha la llista de les accions que cal dur a terme i la seva planificació. En total, el document té 10 pàgines, i s'actualitzarà, com a mínim, un cop l'any.

Núm.	Què	Qui	Substitut
1.1	Comprovar al principi del dia les dades de temperatura i higrometria	NM	DG
1.2	Comprovar al migdia i al final del dia que la porta d'entrada als arxius està tancada	JD	DG
1.3	Comprovar al final del dia que la porta de la sala on es conserven els arxius està tancada	JD	DG
1.4	Comprovar al final del dia que els aparells elèctrics estan apagats i desendollats	JD	DG
1.5	Comprovar al final del dia que els armaris mòbils de la sala on es conserven els arxius estan ben tancats	JD	DG

Núm.	Què	Qui	Substitut
1.6	Comprovar que les claus són a lloc	JD	DG
1.7	Comprovar que la porta del local de Saint-Léger està tancada	DG	FB

Figura 4: extracte del Pla de prevenció (llista de tasques quotidianes). Les inicials corresponen a la persona que han de dur a terme cada tasca.

4.6 Un balanç provisional

Tot i que encara no tenim la perspectiva suficient per fer un balanç complet d'aquesta operació, sí que podem esbossar unes quantes conclusions.

Com que tant el nombre de participants en el nostre servei com el nombre de locals sobre els quals tenim responsabilitat són força reduïts,²⁵ és molt senzill coordinar les operacions. L'única dificultat que hem detectat fins ara està relacionada amb el control de les tasques que han de dur a terme les empreses privades. Aquestes operacions les han de comprovar i validar diversos serveis municipals segons els àmbits de competència o els contractes establerts, però ens veiem obligats a comprovar que fan el seguiment necessari i que s'han dut a terme les tasques pertinents.

El fet de disposar d'un pla de prevenció és molt positiu. Tant els col·laboradors dels arxius com els nostres interlocutors de l'administració municipal o d'altres àmbits s'ha conscienciat pel que fa als nostres esforços en matèria de prevenció, i ara ens assenyalen els riscos potencials i plantegen qüestions que no havíem tingut en compte fins aquell moment. En altres paraules, han esdevingut veritables socis del procés.

5. El Pla d'emergència

5.1 I si hi hagués una catàstrofe?

Per moltes precaucions que prengui, una institució mai no està totalment protegida. Per això hem preparat un Pla d'emergència que ens permet reaccionar ràpidament en cas que es produeixi una catàstrofe.

El Pla d'emergència se centra en les primeres 48 hores (o bé 72 hores) de la crisi, és a dir, el període en què els especialistes intervenen sobre el terreny per respondre a la catàstrofe i intentar restablir la situació.

Les tasques a les quals hem dedicat més temps han estat la preparació i la redacció del Pla d'emergència, si bé en el moment de publicar

aquest article el document encara no està acabat. Després d'haver consultat amb el servei municipal de bombers, hem decidit aprofitar bona part de la versió del 1999. Segons els bombers, no calia canviar-ho tot de dalt a baix, sinó només fer els ajustos necessaris. Per tant, hem conservat llistes com la de les persones que cal avisar, la de material, la de proveïdors de béns i serveis i la de documents prioritaris que cal salvar. També hem aprofitat la descripció de les instal·lacions físiques, amb algun afegit, i els plànols de les instal·lacions (electricitat, aigua, etc.) de la versió anterior. Pel que fa als procediments, el nou document també n'inclou una bona part.

5.2 Fonts d'informació

La revisió del Pla d'emergència ens ha obligat a capbussar-nos en la bibliografia professional. Hem cercat elements de comparació i documents que ens servissin de model.²⁶ Algunes catàstrofes que s'han produït en els darrers temps, com per exemple l'huracà Katrina, han contribuït a multiplicar el nombre de publicacions dedicades a la gestió de catàstrofes i l'elaboració de plans d'emergència. A Europa, en aquests darrers anys s'han pres diverses iniciatives, però en un nombre encara escàs. Tot i així, esmentarem el Pla d'emergència en línia dels arxius nacionals holandesos,²⁷ les recomanacions dels arxius nacionals anglesos,²⁸ la base de dades NORA (Notfall-Register Archive)²⁹ desenvolupada a Alemanya o bé la xarxa COSADOCA (Consorti de Salvament del Patrimoni Documental en Cas de Catàstrofe),³⁰ desplegada a Lausana (Suïssa) per diverses institucions. En un futur pròxim, es probable que aquestes iniciatives es multipliquin, atès que tant la prevenció de catàstrofes com l'elaboració de plans d'emergència formen part de les recomanacions de la Unió Europea en matèria de política arxivística de l'any 2005.³¹

D'altra banda, no només s'estan fent estudis o plans a Europa, sinó que també s'han pres iniciatives en diverses parts del món.³² La sensibilització sobre la necessitat de disposar d'un pla d'emergència s'ha estès sobretot als Estats Units. El pas de l'huracà Katrina va ser una de les pitjors catàstrofes que ha viscut el país. Tot i que, en un primer moment, la resposta del Govern federal no va estar a l'altura de les expectatives dels ciutadans i les institucions, cal reconèixer que, des de llavors, s'ha impulsat amb decisió l'àmbit de la prevenció i la resposta a les catàstrofes, una tendència que també es percep en l'àmbit dels arxius. En aquests darrers mesos, els nostres companys americans han elaborat molt material i exemples de gran utilitat per a totes les institucions i persones que volen elaborar i redactar un pla d'emergència.³³ A més a més, han pres iniciatives entre les quals destaca l'elecció de l'1 de maig per celebrar el dia de la preparació i la reacció en cas de catàstrofe. Aquest dia s'ha anomenat "Mayday".³⁴

5.3 Quins canvis cal aplicar?

A partir de les nostres discussions tant amb els bombers com amb el Servei d'Assistència i Protecció de la Població (SAPP), hem arribat a la conclusió que, en cas de catàstrofe, aquests serveis durien el pes de la intervenció i que, en un primer moment, nosaltres ens quedaríem en un segon terme fent el paper de reserva. Ateses les circumstàncies, sovint delicades, en què se succeeixen els esdeveniments i la rapidesa amb què cal prendre decisions, les persones més indicades per gestionar una emergència són les que es dediquen professionalment a aquest tipus de qüestions. Els arxiviers només podran accedir a les instal·lacions un cop rebuda l'aprovació dels bombers, de la policia (si es troba present en el lloc de la catàstrofe) i del cap de servei dels edificis municipals.

També hem introduït algunes modificacions respecte al Pla d'emergència anterior. A tall d'exemple, hem revisat l'ordre en què es farien les trucades telefòniques en cas d'alerta i hem elaborat una llista de trucades en cascada, hem delimitat més clarament les responsabilitats de les persones que han d'intervenir i hem definit el conducte jeràrquic sobre el terreny. A més a més, hem elaborat una llista de voluntaris formada principalment per companys que treballen en altres institucions de patrimoni del municipi o bé en altres dipòsits d'arxius del territori de Ginebra. Finalment, hem afegit les dades dels responsables d'assegurances i informació del municipi a la llista de contactes i, en darrer, lloc hem completat l'apartat dedicat a les primeres mesures que cal prendre en cas d'emergència, sobretot pel que fa als documents danyats.

De totes les dificultats que hem trobat a l'hora de revisar el Pla d'emergència, una de les més importants han estat les vies d'accés i d'evacuació. La sala on es conserven els documents es troba en un primer pis, i només s'hi pot accedir per una escala força estreta, de manera que, en cas que haguéssim d'evacuar documents, dependríem completament de l'estat d'aquesta escala. Per això hem previst una solució alternativa que consisteix a evacuar els documents per la finestra del meu despatx. Per fer-ho, ens cal un vehicle especialitzat que ens haurien de facilitar o bé els bombers o bé el SAPP.

Pel que fa a l'aspecte gràfic del Pla d'emergència, hem intentat que la presentació fos menys atapeïda, a banda de representar la seqüència d'intervencions mitjançant esquemes per tal de concentrar la informació i fer-la més comprensible que en format text.

Finalment, no s'ha canviat radicalment el Pla d'emergència anterior, sinó que més aviat hi hem introduït modificacions i afegitons que caldrà comprovar i revisar si escau. El nostre objectiu és aconseguir un document tan útil i fiable com sigui possible.

5.4. Comentaris generals

A partir de la nostra experiència recent, ens agradaria comentar diverses qüestions:

Planificació

La preparació d'un pla d'emergència és una feina col·lectiva que requereix energia i temps. Per això cal preveure terminis raonables per a l'acabament i la validació del document, atès que la coordinació entre les persones i els organismes que han d'intervenir en cas d'emergència sol ser lenta i complicada.

Assessorament

Durant l'elaboració del document i l'establiment dels procediments, pot ser útil comptar amb l'ajut de professionals, ja siguin especialistes en intervencions en catàstrofes, restauradors, conservadors o companys arxiviers amb experiència en l'àmbit de les catàstrofes. També és important implicar tots els cossos professionals especialitzats en la preparació i la intervenció en cas de catàstrofe (bombers, enginyers de seguretat, policia, arquitectes encarregats dels edificis i, en alguns països, membres dels equips d'intervenció en cas de catàstrofe). Tot i que els consells d'aquests especialistes són d'allò més valuosos, cal establir amb antelació les funcions de cada cos, perquè, en cas que no es faci, és possible que a l'hora de la veritat s'actui de manera caòtica.

Equilibri

Una de les dificultats que sorgeixen a l'hora de redactar un pla d'emergència és definir les necessitats i les prioritats des del punt de vista dels continguts. Hi ha plans d'emergència tan precisos que es fa impossible aplicar-los en cas d'intervenció sobre el terreny. En canvi, d'altres semblen un anuari on apareixen els noms de les persones que cal avisar en cas de catàstrofe però no queden clares ni les recomanacions sobre què cal fer ni la informació sobre intervencions concretes. Per tant, cal trobar un terme mig.

Voluntaris

En cas de catàstrofe, cal cercar l'ajut de voluntaris? No es pot donar una resposta contundent. Hi ha qui pensa que és millor restringir la intervenció als especialistes, però d'altres opinen que, en cas de catàstrofe, hi ha tantes necessitats que qualsevol col·laboració és benvinguda. L'ideal es comptar amb voluntaris que siguin especialistes, i dispo-

sar de persones amb perfils diferents també pot ser d'allò més útil en cas de necessitat. De tota manera, cal tenir present que la participació dels voluntaris no es pot improvisar, sinó que cal organitzar-la, emmarcar les seves intervencions, establir els límits pertinents, etc.

En el nostre cas, tot i que preferim comptar amb l'ajut d'especialistes hem creat un grup de voluntaris que es pot activar en cas de necessitat. Aquestes persones han acceptat de donar-nos les seves dades i ens han permès de posar-nos en contacte amb elles a qualsevol hora del dia en cas que hi hagi una emergència. Les tasques que han de dur a terme estan definides i depenen, en bona mesura, de la seva qualificació, el seu perfil i la seva experiència. Atès que la majoria són arxivers, a més d'alguns restauradors, hem pensat que la seva aportació podria ser especialment útil en àmbits com el diagnòstic, la tria, l'emalatge i l'etiquetatge, però aquestes tasques poden variar segons les circumstàncies. Sigui com sigui, cal tenir present que la institució que fa servir voluntaris és la responsable de les operacions, per la qual cosa cal que les gestioni correctament i que indiqui als voluntaris el que espera d'ells de manera tan completa i precisa com sigui possible.

5.5 Contrastar amb la realitat

Com dèiem abans, el nou pla d'emergència encara serà objecte d'algunes modificacions. Cal que el document sigui compacte, però eficaç; que sigui sintètic, però que inclogui allò essencial. D'altra banda, només posant-lo a prova mitjançant exercicis podrem veure el decalatge que hi ha entre el nostre enfocament i les necessitats reals, per la qual cosa seria molt útil organitzar, en un futur pròxim, un exercici de simulació amb els nostres socis i voluntaris per tal de fer les modificacions necessàries al Pla d'emergència.

6. El Pla de restabliment

6.1 Després de la catàstrofe

El darrer document, anomenat Pla de restabliment, se centra en les mesures que cal prendre per restablir la situació després d'una catàstrofe.

En cas de catàstrofe, les primeres accions destinades a salvar tants documents com sigui possible s'han de dur a terme molt ràpidament: cal triar els documents en funció del seu estat físic, embalar-los, transportar-los a un altre lloc i netejar-los. Però, un cop acabada aquesta fase, les tasques que van des de l'emalatge fins a la restauració o l'eliminació (en el cas dels documents massa danyats) poden durar mesos i, fins i tot, anys. Es tracta d'una feina complexa que requereix la

intervenció d'especialistes pertanyents a diverses disciplines. A més a més, és possible que els recursos financers necessaris per començar a treballar no estiguin disponibles des del primer moment, i, per si fos poc, hi pot haver problemes d'intendència: manca d'espai, material inadequat, logística defectuosa, especialistes no disponibles, negociacions amb les asseguradores, etc.

Hem cercat a la bibliografia i els llocs web especialitzats exemples de mesures de restabliment de la situació després d'una catàstrofe. La nostra idea inicial era redactar un text basant-nos en la informació recollida i completar-la amb els consells dels professionals especialitzats en intervencions en cas de catàstrofe, però, després de reflexionar, vam canviar d'opinió i vam decidir que, més que no pas redactar un resum, era millor preparar un pla de restabliment dividit en dues parts. A la primera, hem inclòs fotocòpies de documents de la bibliografia o de llocs web dedicats al tractament dels diversos suports de la informació que han patit danys, i, a la segona, hem elaborat una llista de les qüestions bàsiques que cal tenir en compte en la fase de restabliment de la normalitat després d'una catàstrofe.

6.2 Contingut

El Pla de restabliment està format per 10 capítols (vegeu la figura 5). Tot seguit trobareu un esbós del contingut de cadascun.

PLA DE RESTABLIMENT	
Introducció	
1.	Tractament per suport
2.	Seguiment dels documents danyats
3.	Reintegració: seguretat i instal·lacions
4.	Reintegració dels documents
5.	Documentació
6.	Assegurances
7.	Comunicació
8.	Bibliografia selectiva
9.	Actualització i distribució
10.	Documents de referència

Figura 5: índex del Pla de restabliment

Tractament per suports

Hem fotocopiat les pàgines d'algunes obres de referència que hem considerat útils. Vam decidir donar prioritat a les intervencions en suport

paper, atès que es tracta del suport predominant a les nostres instal·lacions. Tot i així, també hem inclòs informació sobre documents fotogràfics, microfilms i documents magnètics.

Finalment, hem fotocopiats informacions per tipus de dany (documents mullats, florits, deformats o danyats pel fum).

Seguiment dels documents danyats

Aquest seguiment depèn de la massa de documents afectats, el seu estat físic i la situació general després de la catàstrofe. És possible que els documents estiguin dispersats a diversos locals i que el tractament per salvar-los requereixi molt temps. Per tant, cal tenir paciència i capacitat d'adaptació.

En aquest apartat, hem indicat els tipus de seguiment i descrit els documents que s'hauran de crear al llarg del procés. Per exemple, considerem que és necessari establir un registre que permeti llistar, en cas que sigui possible, els documents afectats, la ubicació i l'estat de conservació. En aquest mateix registre o en un altre, es pot indicar a quins restauradors o tallers especialitzats s'han lliurat documents danyats i el tractament que s'ha acordat que se'ls aplicarà.

En cas que, per desgràcia, s'hagi d'eliminar un document, cal enregistrar aquesta eliminació. A més a més, hem previst models tant per al seguiment del tractament dels documents com per a la seva eliminació, si escau.

Al llarg del temps, cal mantenir el contacte amb les persones i els organismes que intervenen en el programa. S'han de fer visites als llocs de tractament per anar comprovant els avenços que s'han fet i prendre les decisions adequades. Recomanem redactar una petita acta verbal d'aquestes visites i converses.

Reintegració: seguretat i instal·lacions

És important reprendre les activitats al més aviat possible, però amb tres condicions: la seguretat ha d'estar garantida, la situació ha d'estar controlada i les condicions de treball han de ser acceptables.

No obstant això, després d'una catàstrofe la prioritat és garantir la seguretat de les persones, ja siguin el personal de la institució o el públic en general. Cal inspeccionar l'estat de les instal·lacions i, en cas que sigui necessari, fer obres o reparacions. És vital que, abans de reprendre les activitats, les instal·lacions compleixin totes les normes aplicables, com per exemple que les alarmes i els mitjans de comunicació (telèfon i xarxa informàtica) funcionin correctament.

La reintegració del personal als locals i el reinici de les activitats han de dependre de l'autorització d'una instància o una persona establertes clarament.

També cal comprovar les condicions de conservació. Després d'un incident o una catàstrofe, és possible que facin falta uns quants dies perquè aquestes condicions millorin i se situïn en uns paràmetres acceptables. S'ha de comprovar l'estat dels documents que no s'han evacuat de les instal·lacions i avisar ràpidament si s'observen senyals de floridura, insectes o qualsevol altre problema.

En cas que sigui necessari, es prepararà un full d'informació sobre l'incident o la catàstrofe en el qual es descriuran les conseqüències que ha tingut i les mesures provisionals que s'han pres. Aquest full es pot penjar a l'edifici i posar a disposició del públic.

Reintegració dels documents

Abans de reintegrar els documents als locals de conservació, cal inspeccionar-los i sovint s'han de mantenir en quarantena abans de tornar-los al seu lloc d'origen. Aquest capítol se centra en diverses qüestions bàsiques: quan es poden tornar els documents als locals? Quins controls han d'haver passat? En quin ordre s'han de tornar?

Els encarregats d'aprovar la reintegració dels documents seran un restaurador designat especialment per a aquesta tasca i el responsable de la institució. Aquestes dues persones també han d'aplicar un sistema de seguiment de l'estat de conservació dels documents.

Documentació

En plena acció, a vegades és difícil documentar l'esdeveniment i els danys que ha provocat, però és una de les responsabilitats que tenim. Quan la situació ho permeti, cal elaborar amb rapidesa un informe sobre l'esdeveniment. En aquest document, es poden descriure tant l'incident com la catàstrofe, a més dels danys que han patit les infraestructures, el material i els documents. Per il·lustrar la informació, es pot fer ús de fotografies.

També es poden explicar les mesures que s'han pres i descriure el procediment d'intervenció.

Segons el cas, es pot elaborar un segon informe un cop es tingui la perspectiva necessària. El fet de compilar la mateixa informació però més detallada i completar-la amb altres elements ens pot permetre fer-nos una idea global de la catàstrofe, els danys que ha provocat i els esforços que s'han fet per gestionar i restablir la situació. Es pot fer un balanç general que inclogui la llista de pèrdues (en cas que es puguin determinar), la llista de documents que s'han hagut de sotmetre a algun tractament, els agraïments a les persones i els organismes que han intervingut en les operacions, les despeses derivades de tot plegat i un resum de les lliçons que hem après.

Efectivament, de cada incident o catàstrofe, cal aprendre'n coses, i, per tant, és recomanable fer-ne un balanç; d'aquesta manera podrem

avaluar si els diversos plans han funcionat o no. A més a més, els balanços permeten assenyalar els punts febles i fer suggeriments per millorar l'actuació de les persones i els organismes que intervenen en les operacions i la qualitat dels documents i procediments. Els plans no són documents estàtics, sinó eines de treball que cal fer evolucionar partint de la nostra experiència, ja sigui bona o dolenta.

Assegurances

Les assegurances són una qüestió bàsica. Les despeses resultants d'una catàstrofe són sobretot indirectes. Per això és important estar en contacte amb les persones adequades i conèixer les condicions d'assegurança dels arxius, les quals poden variar molt segons l'asseguradora. Tot i que ja havíem tractat breument aquest tema en el Pla d'emergència, l'hem aprofundit en el Pla de restabliment.

Un cop passat el període de crisi i arribat el moment en què les coses es comencen a aclarir, és important disposar dels elements necessaris per tirar endavant les qüestions relacionades amb les assegurances. El responsable del servei pertinent del municipi ens ha aconsellat que documentem, de la manera més completa possible, tant la catàstrofe com les nostres intervencions. Al dossier cal incloure-hi inventaris de fons, albarans de pagaments, fotografies, una llista de mesures de precaució, el Pla de prevenció i el Pla d'emergència.

Comunicació

Hem dedicat un capítol sencer a la comunicació, que també és vital en cas de crisi. A Ginebra, comptem amb un equip que s'encarrega dels aspectes de comunicació i informació, si bé, segons la informació de què disposem, el municipi no té un veritable pla de comunicació en cas de crisi. D'acord amb el responsable del servei esmentat, hem definit el circuit de la informació en cas que els arxius patissin una catàstrofe i els rols de les persones i els organismes que hi intervindrien.

Bibliografia selectiva i actualització

El document s'acaba amb una bibliografia en què es llisten les fonts útils que hem fet servir per elaborar el Pla de restabliment, a més de la informació sobre actualitzacions i distribució del document. Aquestes dues darreres informacions són imprescindibles.

Documents de referència

Finalment, hem considerat que seria útil preparar per anticipat diversos formularis que poden ser útils en el marc del Pla de restabliment.

6.3 Balanç provisional

Pensem que, en aquest document, hem trobat un equilibri entre la quantitat i la qualitat de la informació. No serveix de res voler respondre a totes les qüestions o preparar solucions per a tots els casos que es puguin donar, perquè, per moltes previsions que es facin, a l'hora de gestionar una crisi la institució s'haurà d'adaptar i trobar respostes concretes per a cada situació. Tanmateix, sí que és útil tenir una guia o un document de referència que permeti estalviar energia i no oblidar cap element important en plena acció, sobretot tenint en compte que les persones encarregades de restablir la situació han de suportar una pressió considerable.

7. A favor de la creació de xarxes

El nombre d'institucions que disposen d'un equip format en matèria de prevenció, preparació i intervenció en cas de catàstrofe és més aviat escàs: en general, només trobem aquest tipus d'equips a les grans institucions nacionals (sobretot arxius i biblioteques nacionals). En general, els arxivers o les institucions que conserven arxius no tenen les competències necessàries per gestionar una situació de crisi, per la qual cosa haurien de poder comptar amb instruments per resoldre aquest tipus de problemes. Per tant, les pròpies institucions haurien d'estar interessades a crear xarxes per compartir personal, saber fer, material i locals d'emmagatzematge provisional. La solidaritat professional i la col·laboració interinstitucional han d'esdevenir alguna cosa més que paraules benintencionades.

No és una idea nova, perquè ja hi ha diverses xarxes d'aquest tipus. A escala regional o nacional, esmentarem les creades als Estats Units³⁵ i la xarxa deNIS (Das deutsche Notfallvorsorge-Informationssystem), que reuneix els professionals alemanys.³⁶

En el cas de Ginebra, tot i que aquesta qüestió s'ha plantejat diverses vegades fins ara no s'ha creat cap xarxa, si bé el nostre entorn professional té la mida crítica i les competències necessàries per portar a cap aquest projecte. De tota manera, no és fàcil fer col·laborar diverses institucions i trobar-ne una que estigui disposada a assumir el lideratge. Darrerament diverses institucions de Ginebra han començat a elaborar un pla d'emergència, per la qual cosa esperem que es torni a plantejar aquest debat i s'aconsegueixin resultats concrets, com va passar al cantó de Vaud.

Al cantó de Vaud, la idea de crear una xarxa de solidaritat per a la intervenció en cas de catàstrofe es va anar estenent fins que, l'any 2003, es va crear el COSADOCA. Aquest organisme està format per tres institucions de gran importància: la Biblioteca Cantonal i Universitària de

Lausana, els arxius del cantó de Vaud i el SISB, és a dir, l'agrupació de biblioteques científiques de l'Escola Politècnica Federal. Aquests tres socis comparteixen coneixements, experiència, material i locals d'acollida en cas de crisi, a més de fer exercicis i mantenir un lloc web.³⁷

A nivell de la comunitat professional internacional, que jo sàpiga no hi ha cap xarxa per a la gestió de catàstrofes, encara que els esdeveniments d'aquests darrers anys hagin demostrat que seria d'allò més útil. Tot i que arreu del món hi ha especialistes i persones disposats a oferir les seves competències, manca una estructura que els permeti organitzar-se. El Consell Internacional d'Arxius (ICA)³⁸ i el Comitè Internacional de l'Escut Blau³⁹ podrien prendre la iniciativa en aquesta direcció. També caldria que l'IFLA, l'ICCROM i l'ICOM, organismes que tenen preocupacions semblants, intentessin alguna mena d'acostament pel que fa a aquests temes. Aquest tipus de sinèrgies entre organitzacions són necessàries tant en aquest àmbit com en d'altres.

8. Conclusió: cal una conscienciació internacional

Del que he après parlant amb companys nord-americans prop d'un any després del pas del Katrina pel sud dels Estats Units, he arribat a la conclusió que no hi ha res que ens prepari de veritat per a una catàstrofe a gran escala, i que, a vegades, els plans d'emergència no serveixen per a res.

Tanmateix, no totes les catàstrofes tenen la magnitud del Katrina o del tsunami que va arrasar part del sud-est asiàtic l'any 2004. La majoria d'institucions s'han d'enfrontar, sobretot, a incidents que, tot i que poden tenir conseqüències greus, podríem qualificar de "menors".

En qualsevol cas, la nostra obligació és fer tot el possible per reduir els riscos i estar preparats quan haguem d'intervenir. Som responsables de bona part de la memòria col·lectiva local, nacional i internacional, que ha sobreviscut al pas dels segles i a esdeveniments de tots tipus, i correm el risc que, en qüestió de minuts, aquesta memòria quedi greument danyada o fins i tot desaparegui.

Per això, la redacció de plans de prevenció, emergència i restabliment s'hauria de considerar una prioritat. Tot i que exigeix paciència, temps i a vegades recursos financers, es tracta d'una inversió que donarà fruits en el futur.

Els membres del Consell Internacional d'Arxius són ben conscients de les llacunes i les necessitats que hi ha, per la qual cosa van fixar la prevenció i la intervenció en cas de catàstrofe com a un dels quatre eixos de treball definits per al període 2004-2008. A més a més, aquesta qüestió s'ha tractat, per exemple, en una reunió de la Conferència Internacional de la Taula Rodona dels Arxius (CITRA) celebrada a Abu Zaby l'any 2005. Joan van Albada, secretari general d'aquest moviment internacional, va reclamar la creació d'un observatori internacional de catàs-

trofes que tindria com a objectius garantir la disponibilitat dels documents pertinents en diverses llengües, recollir dades sobre les catàstrofes i la resposta que se'ls va donar (inclosos tant èxits com fracassos) i difondre informació en els congressos i conferències professionals.⁴⁰ Els delegats reunits a la CITRA 2005 van votar una resolució en què manifestaven el seu interès per la mobilització internacional que sembla que comença a germinar.

També hi ha altres iniciatives internacionals que no voldríem deixar de banda:

- ▶ L'estiu del 2006, els arxius nacionals d'Indonèsia van organitzar una conferència internacional a Jakarta dedicada al tsunami de l'any 2004. En el marc d'aquesta conferència, un gran nombre d'especialistes i participants en la gestió tant d'aquesta catàstrofe com d'altres catàstrofes que s'han produït en altres indrets del món han tingut la oportunitat de compartir experiències i reforçar els lligams entre ells.⁴¹
- ▶ La Fundació del Príncep Claus per a la Cultura i el Desenvolupament també va organitzar una conferència intitolada "Culture is a Basic Need, Responding to Cultural Emergencies", que es va celebrar a l'Haia els dies 25 i 26 de setembre del 2006.⁴²
- ▶ La Unió Europea anima els països membres a prendre mesures per reforçar la solidaritat davant de les catàstrofes. En l'informe elaborat l'any 2004 pel grup d'experts sobre qüestions relacionades amb els arxius, es dediquen unes quantes pàgines a aquest tema. El to el marca un capítol de l'informe intitolat "Measures to prevent damage to archives by natural and other catastrophes" i publicat l'any 2005. En aquest capítol trobem, entre d'altres coses, una llista d'accions concretes per millorar la situació i aplicar mecanismes de prevenció.⁴³

Vista la mobilització internacional actual, en els propers anys la nostra comunitat professional hauria de tenir més exemples i experiència en aquest àmbit. Cal que, si no ho hem fet ja, tots aprofitem aquesta tendència per passar a l'acció.

Orientació bibliogràfica

Al llarg dels anys, la bibliografia dedicada a la gestió dels riscos i les catàstrofes ha augmentat considerablement. Aquesta bibliografia és sobretot d'origen anglosaxó. A les notes he indicat diversos recursos que poden ser útils però, avui dia, per seguir l'evolució dels mètodes, les tècniques i els projectes pertanyents a aquest àmbit, el més fàcil és consultar de tant en tant determinats llocs web, ja siguin d'arxius i bibliote-

ques nacionals o bé d'institucions especialitzades en la gestió de riscos i la intervenció en cas de catàstrofe. Sens dubte, durant els propers mesos la bibliografia anirà creixent més i més, atès que tant les institucions com les administracions tenen molts projectes en curs. Esperem que aquests projectes donin fruit en forma de publicacions amb una promoció adequada entre la comunitat professional.

Notes

- 1 En l'àmbit de les catàstrofes hi ha diverses categories. Segons Andrea Giovannini, hi ha quatre tipus de catàstrofes: sinistre menor, sinistre limitat, sinistre greu i catàstrofe. GIOVANNINI, Andrea, "La gestion des catastrophes : pour un plan de prévention et d'intervention en cas de catastrophe", *Archi'V*, núm. 23, octubre del 2005, p.43-44.
- 2 Vegeu, per exemple, http://www.ica.org/biblio/Djoko%20Utomo%20abstract%20ENG_2.pdf, consultat el 3 d'octubre del 2006 (aquest document ja no es troba disponible a la nova versió del lloc de l'ICA).
- 3 Hi ha molta informació sobre aquest esdeveniment, inclosa informació sobre les conseqüències per als arxius. Per exemple, vegeu <http://www.archivists.org/news/index.asp> (apartat "News" de la Society of American Archivists, sobretot el mes de setembre), http://www.archivists.org/news/katrina_visit_report.asp, <http://www.archives.gov/records-mgmt/vital-records/rm-hurricane-info.html>, consultats el 14 de març del 2007.
- 4 Aquestes inundacions es van produir a causa d'una gran tempesta. <http://www.archives.gov/calendar/status/facts.html>, consultat el 13 de febrer del 2007, i HERNANDEZ MARTIN, Alicia, "Archives Flood. Las lluvias torrenciales inundan el Archivo Nacional de Estados Unidos", *Archivamos*, núm. 61, 2006, p.15-16.
- 5 Conseil International des Archives, *Memory of the World at Risk. Archives Destroyed, Archives Reconstituted*, Munic: K.G. Saur, 1996 (Archivum XLII), en el qual s'esmenten diversos casos de destruccions en guerres. Vegeu també l'informe de VAN DER HOEVEN, Hans; VAN ALBADA, Joan, *Mémoire perdue. Bibliothèques et archives détruites au XXe siècle*, París: UNESCO, 1996, <http://unesdoc.unesco.org/images/0010/001055/105557fb.pdf>, consultat el 3 d'octubre del 2006. També podem citar destruccions recents al Líban o a l'Iraq, per exemple.
- 6 Heritage Preservation, *A Public Trust at Risk: The Heritage Health Index Report on the State of America's Collections*, s.l., 2005, p.7. Per consultar l'informe en línia, vegeu: <http://www.heritagepreservation.org/HHI/index.html>, consultat el 2 de novembre del 2006. Per al capítol sobre la preparació en cas de catàstrofe, vegeu: <http://www.heritagepreservation.org/HHI/HHIhcp7.pdf>, consultat el 2 de novembre del 2006.
- 7 Els arxius de la ciutat de Ginebra es van crear l'any 1986. Si voleu més informació, consulteu la pàgina: <http://www.ville-ge.ch/archives>.
- 8 La versió definitiva dels tres plans que es tracten en aquesta contribució hauria d'estar preparada a finals del 2007.
- 9 Les causes d'aquestes tres incendis son ben conegudes. El primer es va produir a les obres de renovació de l'edifici (1984-1985); el segon fou conseqüència d'un acte criminal (1998) i el tercer, el més greu de tots, es va produir arran del curtcircuit d'un rentavaixelles (1999).

- 10 Aquesta llista de distribució s'ha anat completant amb el temps. A vegades l'hem transmesa a companys que no pertanyen al municipi, però sense incloure les dades personals (sobretot els números de telèfon privats).
- 11 Altres models divideixen el cicle en quatre fases: prevenció, preparació, resposta i recuperació (prevention, preparedness, response, recovery). Vegeu, per exemple, BERTINI, Maria Barbara, *La conservazione dei beni archivistici e librari. Prevenzione e piani di emergenza*, Roma: Carocci Editore, 2005, p.155.
- 12 En els darrers anys, l'abast de les activitats d'aquest servei s'ha ampliat, i ara també s'ocupa de protecció de béns culturals tant en temps de pau com de guerra..
- 13 Es tracta d'un mercat molt desenvolupat, en general, als Estats Units, on el camp de la prevenció i la intervenció en cas de catàstrofe s'ha dinamitzat considerablement des de l'11 de setembre. És per això que trobem molta bibliografia, a més de llocs web, organismes especialitzats i revistes dedicades a aquest tipus de qüestions. A tall d'exemple: *Journal of Business Continuity & Emergency Planning*, llançada el setembre del 2006, http://www.henrystewart.com/business_continuity_and_emergency_planning/, consultat el 3 d'octubre del 2006.
- 14 <http://www.piaf-archives.org/>, consultat el 3 d'octubre del 2006.
- 15 http://www.cultura.mecd.es/jsp/plantilla_wai.jsp?id=22&area=centrosdoc, consultat el 3 d'octubre del 2006. Vaig fer una cerca pels mots "plan de emergencia" i "catàstrofes" (l'adreça d'aquest lloc ha canviat: <http://www.mcu.es/archivos/MC/CIDA/index.html>).
- 16 La bibliografia es troba a l'article "Preservation of Archives in Tropical Climate", *Comma*, 2001, 3-4, p.33-257.
- 17 També esmentarem els dos articles publicats darrerament a *Lligall*: SANCHEZ HERNANPEREZ, Arsenio, "Las primeras 48 horas después de un desastre", *Lligall*, 20, 2003, p.127-139 i FERRER, Lourdes; GOICOECHEA, Gemma; MASACHS, Josep Maria, "Decàleg de conclusions a 'Quin desastre d'arxiu'", *Lligall*, 20, 2003, p.141-145.
- 18 En general, aquesta part de l'article s'inspira en un text elaborat per a una conferència que vaig donar a l'Havana el 7 de maig del 2007, intitulada "Más vale prevenir que lamentar: la importancia de un plan de prevención" (les actes encara no s'han publicat).
- 19 Tot i així, aquesta definició es pot matisar segons el context i l'interlocutor, tal i com demostra el lloc web de l'Escut Blau francès: <http://www.bouclier-bleu.fr/risques/les-risques.htm>, consultat el 12 de desembre del 2006.
- 20 <http://www.rae.es/>, consultat el 3 de gener del 2007. Vaig fer una cerca amb el mot "riesgo". També es pot consultar la publicació de LEMIEUX, Victoria L., *Managing Risks for Record Information*, Lenexa: ARMA International, 2004, dedicada als riscos i la seva gestió, a més de la de WALLER, R. Robert, *Cultural Property Risk Analysis Model*, Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis, 2003 (Göteborg Studies in Conservation, 13).
- 21 L'Escut Blau francès en publica una llista al seu lloc web: <http://www.bouclier-bleu.fr/prevention/aide-memoire-2.htm>, consultat el 12 de desembre del 2006. A tall d'exemple, també hi ha informació als llocs de l'ICOM (International Council on Museums): <http://icom.museum/guide12A.html>, consultat el 20 de desembre del 2006, de l'Institut Canadenc de Conservació: http://www.cci-icc.gc.ca/tools/framework/index_f.aspx?content=framework, consultat el 20 de desembre del 2006 i dels National Archives, intitulat "Protecting archives and Manuscripts against Disasters": <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/memo6.pdf>, consultat el 20 de desembre del 2006. També es pot consultar la bibliografia d'un curs dedicat als riscos en l'àmbit del patrimoni que van organitzar a Ottawa l'any 2006 l'Institut Canadenc de la

- Conservació i l'ICCROM (International Centre for the Study of the Preservation and Restoration of Cultural Property), http://www.iccrom.org/eng/prog2006-07_en/02preven_en/archive_en/2006_10risks_biblio_en.pdf, consultat el 10 de gener del 2007. En darrer lloc, també podeu consultar el mòdul del Portal Internacional d'Arxivística Francòfona (PIAF) anomenat "Lutter contre les catastrophes" (Lluitar contra les catàstrofes): http://www.piaf-archives.org/sections/formation/module_08/, consultat el 17 de gener del 2007.
- 22 Entre altres obres, ha publicat un manual molt complet dedicat a la conservació: GIOVANNINI, Andrea, *De Tutela Librorum*, Ginebra: IED Editions, 2004 (3a. ed.).
 - 23 També hem creat un document que inclou les recomanacions més importants de conservació i seguretat que ha de conèixer el personal que treballi per a la nostra institució.
 - 24 A la llista completa hi ha més de 20 punts que cal controlar.
 - 25 La nostra plantilla està formada per tres arxivers i un secretari a temps parcial.
 - 26 A més de les informacions que apareixen als llocs web de diverses institucions, hem fet servir diverses publicacions, de les quals recomanem: WELLHEISER, Johanna; SCOTT, Jude, *An Ounce of Prevention*, Boston: The Scarecrow Press, 2002 (2a ed.), Conseil International des Archives, *Guidelines on Disaster Prevention and Control in Archives*, París: CIA, 1997, BERTINI, Maria Barbara, *La conservazione dei beni archivistici e librari. Prevenzione e piani di emergenza*, Roma: Carocci Editore, 2005, p.145-189, JONES, Virginia A.; KEYES, Kris E., *Emergency Management, for records and Information Management Programs*, Prairie Village: 2001 (2a. ed.), FORTSON, Judith, *Disaster Planning and Recovery*, Nova York-Londres: Neal-Schuman Publishers, 1992, KAHN, Miriam B., *Disaster response and Planning for Libraries*, Chicago, Londres: American Library Association, 1998, SCHNARE, Robert E. Jr; SWARTZBURG, Susan G.; CUNHA, George M., *Bibliography of Preservation Literature, 1983-1996*, Londres: The Scarecrow Press, Lanham, 2001, FORDE, Helen, "Managing risks and avoiding disaster", *Preserving archives*, Londres: Facet Publishing, 2007, p.113-139.
 - 27 http://www.en.nationaalarchief.nl/images/4_6107.doc, consultat el 3 d'octubre del 2006. El document està en anglès.
 - 28 The National Archives, *Protecting Archives and Manuscripts against disasters* (juny del 2004), <http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/memo6.pdf>, consultat el 3 d'octubre del 2006, i The National Archives, *Business Recovery Plan* (novembre del 2005), http://www.nationalarchives.gov.uk/documents/business_recovery_plan.pdf, consultat el 3 d'octubre del 2006.
 - 29 Trobareu una breu introducció a aquest programa a: <http://www.bundesarchiv.de/aktuelles/fachinformation/00044/index.html> (en alemany), consultat el 3 d'octubre del 2006. Vegeu també Das deutsche Notfallvorsorge-Informationssystem (o deNIS), sistema alemany de preparació en cas de catàstrofe, http://www.denis.bund.de/ueber_denis/index.html (en alemany), consultat el 3 d'octubre del 2006.
 - 30 El lloc creat pels estudiants de l'Haute Ecole de Gestion de Ginebra per al seu treball de diplomatura inclou moltes informacions d'allò més útils: <http://www.cosadoca.ch>, consultat el 3 d'octubre del 2006.
 - 31 Recomanació del Consell de la Unió Europea de 14 de novembre del 2005 sobre les accions prioritàries per reforçar la cooperació en l'àmbit dels arxius a Europa. Recomanació B1, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2005:312:0055:01:FR:HTML>, consultat el 3 d'octubre del 2006. Trobareu l'informe complet de 18 de febrer del 2005, intitulat *Document de synthèse : Rapport sur les archives dans l'Union européenne élargie, priorités pour les actions à envisager à l'avenir*, a [http://cultura.gencat.net/arxius/docs/COM\(2005\)fra.pdf](http://cultura.gencat.net/arxius/docs/COM(2005)fra.pdf), consultat el 3 d'octubre del 2006.

- 32 A tall d'exemple, citarem els estudis presentats per diversos companys llatinoamericans en una conferència internacional que es va celebrar a Cuba entre el 7 i el 9 de maig del 2007, intitulada "Taller sobre la Conservación del Patrimonio Documental y la Prevención contra Catástrofes en Países de Clima Tropical" (les actes encara no s'han publicat). El Japó, on és habitual que hi hagi terratrèmols i tifons, sembla haver desenvolupat instruments d'allò més interessants, però es fa difícil accedir a la bibliografia per la manca de traduccions. Els companys australians també han preparat recomanacions, com per exemple el *Disaster Preparedness Manual for Commonwealth Agencies* (<http://www.naa.gov.au/recordkeeping/preservation/disaster/contents.html>, consultat el 5 de juliol del 2007).
- 33 Hi ha moltes referències. Més concretament, esmentarem Conservation on Line (CooL), que ofereix molts enllaços a consells i exemples de plans d'emergència, a més d'un apartat especial dedicat al Katrina (<http://palimpsest.stanford.edu/bytopic/disasters/>, consultat el 4 de juny del 2007); el Northeast Document Conservation Center (NEDCC), que publica fullets especialitzats, recursos i un programa gràcies al qual l'usuari pot crear el seu propi pla d'emergència, anomenat "dPlan" (<http://www.nedcc.org/home.php>, consultat el 4 de juny del 2007); la National Archives and Records Administration (NARA), que publica diversos recursos en línia (<http://www.archives.gov/preservation/disaster-response/>, consultat el 4 juny 2007); l'American Institute for Conservation (AIC) (<http://aic.stanford.edu/library/online/disaster/index.html>, consultat el 5 de juny del 2007); l'Heritage Emergency National Task Force. (<http://www.heritagepreservation.org/PROGRAMS/TASKFER.HTM> i <http://www.heritagepreservation.org/PROGRAMS/TFHurricaneRes.htm>, consultats el 5 de juny del 2007), i el Council of State Archivists (CoSA), que en l'apartat "Emergency Preparedness and Preservation" del seu lloc web inclou diversos enllaços (<http://www.statearchivists.org/arc/index.htm>, consultat el 5 de juny del 2007). Aquesta organització també ha elaborat el "Pocket Response Plan (PRP)", una eina de treball d'allò més útil (<http://www.statearchivists.org/prepare/framework/prep.htm>). Finalment, la Society of American Archivists també es va mostrar molt activa durant el Katrina tant difonent informació sobre l'evolució de la situació com donant consells: <http://www.archivists.org/index.asp>, consultat el 5 de juny del 2007.
- 34 "Archives, libraries, museums, and historic preservation organizations across America are setting aside May 1, 2007, to participate in MayDay, a national effort to protect collections from disasters. The Heritage Emergency National Task Force urges cultural institutions across the country to observe MayDay by taking at least one step to prepare to respond to a disaster", <http://www.heritagepreservation.org/PROGRAMS/TASKFER.HTM>, consultat el 5 de juny del 2007. Vegeu també el lloc de la Society of American Archivists, <http://www.archivists.org/mayday/index.asp>, consultat el 5 de juny del 2007.
- 35 Si voleu més informació, consulteu BERTINI, *op.cit.*, p.192-193.
- 36 http://www.denis.bund.de/ueber_denis/index.html, consultat el 13 de març del 2007.
- 37 <http://www.cosadoca.ch/>, consultat el 20 de febrer del 2007. En aquest lloc hi ha recursos útils no només per als membres, sinó per a la comunitat professional en general. A tall d'exemple, inclou plans d'emergència, fitxes tècniques, anuaris i informació general.
- 38 <http://www.ica.org>, consultat el 28 de setembre del 2006.
- 39 <http://icom.museum/bouclierbleu.html>, consultat el 28 de setembre del 2006.
- 40 Trobareu un resum a: <http://www.ica.org/biblio/albada%20abstract%20FR.pdf>, consultat el 3 d'octubre del 2006 (aquest document no està disponible a la nova versió del lloc de l'ICA).

- 41 La conferència s'intitulava "International Gathering on Tsunami and Archives".
- 42 http://www.prinsclausfonds.nl/en/what_we_do/cer/index.shtml, consultat el 3 d'octubre del 2006.
- 43 L'informe complet del 18 de febrer del 2005, intitulat "Document de synthèse : Rapport sur les archives dans l'Union européenne élargie, priorités pour les actions à envisager à l'avenir", es troba a: [http://cultura.gencat.net/arxiu/docs/COM\(2005\)fra.pdf](http://cultura.gencat.net/arxiu/docs/COM(2005)fra.pdf), consultat el 13 de març del 2007.

Resumen

Ninguna institución está libre de sufrir un incidente o una catástrofe, y es responsabilidad de cada profesional evaluar los riesgos, adoptar las medidas preventivas adecuadas y estar preparado para intervenir en caso de necesidad. El Archivo de la Ciudad de Ginebra cuenta con un plan de emergencia desde 1997. Sin embargo, el pasado año, tras realizar una revisión completa del documento, la institución llegó a la conclusión de que el mismo ya no se adecuaba a sus necesidades actuales. Con ese motivo, el Archivo llevó a cabo la revisión de su enfoque de los riesgos y de la gestión de las catástrofes. El resultado es la creación de tres planes diferentes pero complementarios: el *plan de prevención*, el *plan de emergencia* y el *plan de recuperación*. El artículo explica las razones que han llevado a este cambio de perspectiva y describe, en líneas generales, el contenido de estos tres documentos. Asimismo, hace hincapié en la necesidad de crear redes locales, nacionales e internacionales en el ámbito de la prevención y de la intervención en caso de catástrofe.

Résumé

Nulle institution n'est à l'abri d'un incident ou d'une catastrophe. Il est de la responsabilité de chaque professionnel d'évaluer les risques, de prendre les mesures préventives adéquates et d'être prêt à intervenir en cas de nécessité. Les Archives de la Ville de Genève bénéficient d'un plan d'urgence depuis 1997. Toutefois, elles ont entamé une révision totale du document l'année passée, ne le trouvant plus adapté aux besoins actuels de l'institution. À cette occasion, elles ont revu totalement leur approche des risques et de la gestion des catastrophes. Le résultat est la création de trois plans distincts mais complémentaires : le *plan de prévention*, le *plan d'urgence* et le *plan de rétablissement*. L'article explique les raisons qui ont dicté ce changement de perspective et décrit, dans les grandes lignes, le contenu de ces trois documents. Il met également l'accent sur la nécessité de créer des réseaux locaux, nationaux et internationaux dans le domaine de la prévention et de l'intervention en cas de catastrophe.

Summary

No institution can ignore the risk of incidents and disasters. It falls to the staff in charge to appraise the risks, to take appropriate preventive measures, and to remain ready to take action whenever necessary. An emergency plan has been kept ready for the Archive of the City of

Geneva since 1997. However, a full-scale review of that document was undertaken last year, since it was deemed to be in need of realignment with the present-day needs of the institution. The review involved rethinking the approach to risks and to disaster management from the ground up. The result was the creation of three distinct yet complementary plans: the Prevention Plan, the Emergency Plan and the Resumption Plan. This paper explains the reasons behind that change of approach, and provides an overview of those three documents. It also stresses the need to create local, national and international networks in the field of prevention and action in the event of a disaster.